

BİLİMSEL ARAŞTIRMALARDA ETİK

Prof. Dr. Nerin Bahçeciler Önder

Yakın Doğu Üniversitesi Tıp Fakültesi

Pediyatri Anabilim Dalı

SUNUM PLANI

- Bilim Nedir?
- Etik Nedir?
- Araştırma Etiği Nedir?
- Yükseköğretim Kurulu Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi
- Etik İhlalleri Nelerdir?
- Dünya Tıp Birliği Helsinki Bildirgesi
- Bilim İnsanlarının Sorumlulukları
- Bilimde Etik Dışı Davranışın Başlıca Nedenleri
- Bilimsel Etiğe Aykırı Davranışların nlenmesi İçin Yapılması Gerekenler

BİLİM NEDİR?

- Gerçeği arama
- **Gözlem, deney ve araştırmalar** ile evrenin/canlının incelenmesi
- **İnsanların mutlu / sağlıklı /refah** içinde yaşaması
- **Bilgi** ve **bilgi** ile **üretilen teknolojinin** kullanılmasıdır.
- Araştırma; **Bilimsel yöntemlerin kullanıldığı sistemli çalışmalar bütünüdür.**

ETİK NEDİR?

İnsan ilişkilerinin temelinde yer alan değerleri,
ahlaki bakımdan **iyi ya da kötü; doğru ya da yanlış** olanın
niteliğini ve temellerini araştıran felsefe dalı

ETİK NEDİR?

- Yunanca **ethos (töre, gelenek, alışkanlık)** sözcüğünden türetilmiştir.
- **“etik” ve “ahlak”** temel fark, **etik = «ahlakı konu alan disiplin»**
- Etik, **ahlak felsefesi** ile eşanlamı kabul edilir.

Araştırma Etiği

- Etiğin bir alt dalı
- Bilimsel çalışmalarda etik prensiplerin erevesi «Ulusal ve uluslararası düzenlemeler/yönetmelikler» ile belirlenmiştir
«insan ve hayvanlarda yapılacak araştırmaların planlanması / uygulanması ve bilimsel yanıtma» en önemli başlıklarıdır.
- Daha çok **tıbbi araştırmalar** için kullanılmakta olan bir kavramdır

Bilimsel Dürüstlük

- “Gerçeği arama” eyleminde ahlaklı, doğru, emeğe saygılı ve içten olmayı gerektirir.
- Bilimin temeli dürüstlüktür.
- Etik olmadan bilim olmaz.
- TÜBA'nın tanımı *“Etik, insanların ahlaklı yaşamının temelleri üzerine akıl yordukları ve bu temellerden yola çıkarak doğru ve yanlış ayırt etmeye, doğru davranış biçimlerini bulmaya ve uygulamaya yarayabilecek kuramsal ve toplumsal araçları geliştirdikleri bir düşün alanıdır.”*

YÖK BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ YÖNERGESİ

5 Bölüm

- I. Bölüm: Amaç, Kapsam, Dayanak, Tanımlar
- II. Bölüm: Bilimsel Araştırma Etiği, Yayın Etiği ve Akademik Değerlendirmelere İlişkin Temel İlkeler
- III. Bölüm: Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler
- IV. Bölüm: YÖK Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurullarının Oluşumu, Görevleri, Çalışma Usul ve Esasları
- V. Bölüm: Çeşitli ve Son Hükümler

Bilimsel Araştırmalarda Etik İhlalleri

- I. Uydurma (fabrication)
- II. Çarpıtma (falsification)
- III. Aşırma (plagiarism)
- IV. Duplikasyon (duplication)
- V. Dilimleme (Least Publishable Units)
- VI. Destek belirtmeme
- VII. Yazar adlarında değişiklik yapma
- VIII. Diğer: Araştırma ve yayın etiği ilkeleriyle bağdaşmayan diğer davranışlarda bulunmak

Uydurma (Fabrication)

- Araştırmada *bulunmayan verileri üretmek, rapor etmek* veya *yayınlamak*.
- Sunulan veya yayınlanan belgeyi *gerçeğe aykırı olarak* düzenlemek, bir belgeyi *değiştirmek* veya *gerçeğe aykırı* belgeyi *bilerek kullanmak*.

Çarpıtma (falsification)

- Değişik sonuç verebilecek şekilde araştırma materyalleri, cihazlar, işlemler ve araştırma kayıtlarında *değişiklik yapmak veya sonuçları değiştirmek,*
- Kullanılmayan gereçleri, cihazları ve yöntemi *kullanmış gibi göstermek,*
- Araştırmanın veya uygulamanın yöntem ve sonuçlarını *kasıtlı olarak değiştirmek.*

Aşırma (plagiarism)

- Başkalarının metotlarını, verilerini, yazılarını ve şekillerini sahiplerine *atıf yapmadan* kullanmak.

Duplikasyon (duplication)

- *Aynı araştırma* sonuçlarını *birden fazla dergiye* yayın için göndermek veya yayımlamak.
- Araştırma makalesinin *iki ayrı dergide* yayınlanması veya *farklı dillerde* yayınlanması.

Dilimleme (Least Publishable Units)

- Bir araştırmanın sonuçlarını, araştırmanın bütünlüğünü

bozacak şekilde ve uygun olmayan biçimde *ayırarak çok sayıda*

yayın yapmak.

- Birbirinden *çok farklı olmayan yayınlar*

Destek Belirtmeme

- Desteklenerek yürütölen araştırmaların sonuçlarını içeren sunum ve yayınlarda **destek veren kurum veya kuruluş desteğini belirtmemek.**
- Destekleyenlerin belirtilmesi etik bir sorumluluktur. Ayrıca bir denetim sorunudur.

Yazar Adlarında Değişiklik Yapma

Araştırma ve makalede ortak araştırıcı ve yazarların yazılı görüő birliği olmadan, araştırmada

- Aktif katkısı bulunanların isimlerini çıkartmak
- Yazarlıkla bağdaşmayacak katkı nedeniyle yeni yazarlar eklemek
- yazar sıralamasını değiştirmek.

İnsan-Hayvan Etiğine Saygısızlık

İnsan ve hayvanlar üzerinde yapılan her türlü araştırma/nın

EVRENSEL KURALLARI vardır - ETİK KURULLAR yürütmekle yükümlüdür

- klinik ilaç-uzay-kozmetik vb. etik kurulların izin ve denetimine bağlıdır.
- *Etik kurulların görevi:*

Her türlü araştırmanın tüm detaylarını incelemek, onay vermek, denetlemek, deneklerin haklarını korumak, zarar görmelerini önlemek, aydınlatılmış onamdan emin olmak ve gerektiğinde tedavilerini sağlamak.

- Tüm saygın dergiler yayın için gönderilen makalelerin **kabul şartı** olarak **etik kurul onay belgesi** istemektedir

DÜNYA TIP BİRLİĞİ HELSİNKİ BİLDİRGESİ

- Dünya Tıp Birliği, insanlardan elde edilen ve kime ait olduğu belirlenebilen materyal veya veriler üzerinde yapılan araştırmalar da dahil olmak üzere, gönüllülerin yer aldığı tıbbi araştırmalar için etik ilkeler olarak Helsinki Bildirgesi'ni geliştirmiştir.

Klinik Araştırmalar Etik Kurulu

DÜNYA TIP BİRLİĞİ HELSİNKİ BİLDİRGESİ

Gönüllüler Üzerinde Yapılan Tıbbi Araştırmalarda Etik İlkeler

18. Genel Kurulunda (Helsinki, Finlandiya, Haziran 1964) benimsenmiş,
29. Genel Kurulunda (Tokyo, Japonya, Ekim 1975),
35. Genel Kurulunda (Venedik, İtalya, Ekim 1983),
41. Genel Kurulunda (Hong Kong, Eylül 1989),
48. Genel Kurulunda (Somerset West, Güney Afrika Cumhuriyeti, Ekim 1996),
52. Genel Kurulunda (Edinburgh, İskoçya, Ekim 2000)
53. Genel Kurulunda (Washington 2002-29. maddeye açıklama notu ilave edilmiştir.)
55. Genel Kurulunda (Tokyo 2004-30. maddeye açıklama notu ilave edilmiştir.)
59. Genel Kurulunda (Seul, Ekim 2008) geliştirilmiştir.

BİLİM İNSANLARININ SORUMLULUKLARI

Bilim insanları, araştırmacıları **mutlak dürüstlük** anlayışına sahip olmalıdır ve belirtilen **temel ilkelere kesinlikle bağlı kalmak durumundadır:**

1- Tasarımda, p...
yüksek mesleki s...

lmesinde en

TEMEL İLKE
Dürüstlük, Açıklık olmalıdır

2- Araştırma sür...
dürüstlük ve aç...

eştiri,

3- Aynı konuda araştırma yapmış veya halen yapmakta olan diğer gruplara karşı **saygılı davranmak**, onların emeğine saygılı olmak ve bu tavırları makale hazırlanması ve yazılması sürecinde de sürdürmek, korumak.

Bilimde Etik Dışı Davranışın Başlıca Nedenleri

- Akademik aşamaların başında **bilimsel araştırma etiğinin** öğretilmemesi
- Toplumda, üniversite ve bilim çevrelerinde yüksek yer edinme duyguları (**hırs**)
- **Fazla sayıda yayın yapılması** ile bilimde saygınlığın her zaman artacağı yanılgısı
- Elde edilen **finansal desteği yitirmemek için etik dışı bir davranışa** sığınılması

Bilimsel Etiğe Aykırı Davranışların Önlenmesi İçin Yapılması Gerekenler

- Araştırmacıların eğitilmesi,
- Araştırmacılar üzerinde (Kurum veya bölüm yöneticileri) **manevi baskıların** azaltılması,
- Araştırmacılar üzerindeki **mali baskının** azaltılması

Örnekler:

- Saha çalışmasında aynı hasta grubunda 5-6 parametre çalışıp atıf yapmadan farklı araştırmalar gibi yayımlamak
- Akademik olarak yükselmek adına emeği olmayanların birbirilerinin yayınlarına ismini eklemek veya eklettirmek
- Araştırmada planlanan rutin dışı incelemeleri hasta faturasına ekletmek
- Emeği geçen araştırmaya katkı koyan genç araştırmacıların isminin üstleri tarafından yazılmaması
- Bölüm başkanlarının araştırmadan haberi olmamasına rağmen isminin konması
- Hastanın onamını almadan rutinde gerekli olmayan incelemeleri yapmak, tedavisini değiştirmek v.b..

Kaynaklar

TEŞEKKÜRLER!